

на здоровья", значительное внимание должно уделяться правильной организации наблюдений за живой и неживой природой, трудом людей в природе, кроме экскурсий, которые предусмотрены программой после каждой темы, умению детей рассказывать о них, использовать речевой материал на уроках чтения по соответствующим темам.

Эффективность развития устной речи во время экскурсии в природу достигается с помощью таких методов, как беседа, рассказ, демонстрация натуральных предметов, проведение наблюдений, выполнение практических работ.

При проведении экскурсий с целью речевого развития необходимым условием является ведение дневников, в которых дети под руководством педагога делают соответствующие записи, рисунки. Учитывая то, что по развитию устной речи нет учебника, по которому дети могли бы изучать предметы природы, ведение дневников имеет большое значение и для закрепления знаний, и для развития диалогической и монологической речи. Кроме дневников, дети должны пользоваться орфографическим словарем, в который записывают новые слова.

Правильная организация экскурсий, использование специфических методов и приемов обучения способствуют развитию речи и мышления детей, имеют большое коррекционное значение.

При составлении тематического плана должна учитываться программная тематика и природные условия, в соответствии, с которыми лучше изучать ту или иную тему.

Программой должно быть предусмотрено проведение экскурсий в природу с целью: конкретизировать обучение, углубить и закрепить знания, приобретенные детьми на занятиях по развитию устной речи, реализовать воспитательные задачи обучения и уметь оформлять наблюдения в виде устных описаний.

Общение с природой и ее изучение дает возможность детям увидеть предметы и явления во взаимодействии, способствует воспитанию эстетических качеств, бережного отношения к природе, развитию познавательных процессов, активизации и развитию речи.

Литература:

1. Артеменко Н. М. Природа и эстетическое воспитание школьников. - М.: Просвещение, 1978. - 72 с.
2. Гончаров И. Ф. Действительность и искусство в эстетическом воспитании школьников. - М.: Просвещение, 1978. - 160 с.
3. Коменский Я. А. Избр. пед. соч.: В 2 т. - М.: Педагогика, 1982. - Т.1. - 452 с.
4. Лисенко Н. В. Дошкільник і екологія. - К.: РУМК, 1991. - 44 с.
5. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дошкільників. - К.: Освіта, 1993. - 158 с.
6. Плохий З. П. Формирование бережного и заботливого отношения к природе у детей 5-го и 6-го года жизни (на материале животного мира): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. - К., 1983. - 269 с.
7. Пустовіт Н. О., Плечова З. Н. Екологічні задачі, ігри та вікторини: Навч. Посібник. - К.: Наук. думка, 1995. - 72 с.
8. Пустовіт Г. П. Теорія і практика екологічного виховання учнів у позашкільних закладах / Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: у 2 кн. - К., 1999. - Кн. 2. - С. 16 - 23.

Алексєєнко-Лємовська Людмила Владиславівна.

ДИНАМІКА ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЛЕКСИЧНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ У ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми. З того моменту, коли дитина йде до дошкільної установи створюються об'єктивні умови для залучення їх до театру, починається накопичення того мінімуму театральних вражень, який є основою для естетичного розвитку, подальшої систематичної художньої освіти. Завданнями театального виховання дітей є: гармонійний розвиток природних здібностей засобами всіх мистецтв; залучення до театальної культури в системі мистецтв, історії та літератури; навчання навичкам грамотної сценічної мови і пластики, розвиток комунікабельності; виявлення і підготовка найбільш здібних дітей до подальшого навчання в спеціальних театральних або культурно-освітніх навчальних закладах.

Ступінь розробленості проблеми. У дошкільній педагогіці представлений напрям, описує специфіку вияву і розвитку творчості в грі (А.К. Бондаренко, В.Я. Воронова, Р.І. Жуковська, Т.А. Маркова, Д.В. Менджерицька, Є.О. Флеріна й інші) [1; 2; 3; 4; 5], в образотворчій діяльності (В.А. Езیکєєва, Т.Г. Казакова, Р.Г. Казакова, Н.П. Сакуліна й інші), в музичній діяльності (Н.А. Ветлугіна, І.Л. Дзержинська й інші), а також творчий взаємозв'язок різних видів діяльності (Т.В. Антонова, А.Г. Арушанова, Р.С. Буре, Т.Г. Комарова й інші).

Мета статі: уточнити сутність ключових понять дослідження: "слово", "лексика", "лексичне значення", "театрально-ігрова діяльність"; проаналізувати результати експериментального дослідження щодо виявлення рівнів лексичного розвитку дітей у театрально-ігровій діяльності.

Виклад основного матеріалу. Дослідження присвячено з'ясуванню впливу театральної-ігрової діяльності на збагачення словникового запасу дітей трьох-п'яти років. Було розроблено, теоретично обгрунтовано та апробовано методику збагачення словникового запасу дітей трьох-п'яти років в театральній-ігровій діяльності.

Одним із засобів збагачення словника дітей трьох-п'яти років є театральній-ігрова діяльність, що дозволяє комплексно розв'язувати різні мовленнєві завдання, зокрема лексичного розвитку.

Поява нових видів діяльності, ускладнення спілкування з дорослими та однолітками, розширення кола життєвих зв'язків і відносин, до яких включена дитина, призводить до інтенсивного розвитку, по-перше, всіх сторін розвитку мовлення (словника, звукової культури, граматичної будови), по-друге, її форм (контекстної та пояснювальної) і функцій (узагальнюючої, комунікативної, плануючої, регулюючої, знакової). У дошкільника складаються тонкі та диференційовані звукові образи слів. У розвитку словника спостерігаються значні кількісні та якісні зміни. У мовленні дитини стає не тільки більше слів, але й відбувається розвиток їх значень. Оволодіння значенням слова є складним завданням для дошкільника, який володіє обмеженими знаннями та недостатнім умінням узагальнювати. Іноді дитина засвоївши будь-яке слово не розуміє ще його справжнього значення і тлумачить його по-своєму, відповідно до свого обмеженого досвіду. Саме тому, одним із ефективних засобів збагачення словника дошкільників вважаємо театральній-ігрову діяльність.

"Базовий компонент дошкільної освіти в Україні" визначає основне завдання дошкільної освіти - не стільки озброїти дитину системою галузевих знань, скільки наукою життя. Суспільству необхідні життєздатні, самостійні, практично вмілі, творчі люди з розвиненим відчуттям відповідальності, гідності, совісті, тому пріоритетним є ціннісний, морально-соціальний розвиток особистості з перших років її життя.

Зміст дошкільної освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності й інтереси дитини, врахування її вікових можливостей.

Відповідно до цього дошкільна установа відповідальна за процес соціального розвитку особистості, покликана полегшити її входження в широкий світ і розвинути внутрішні сили, будучи посередником між вузьким сімейним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому вона незабаром залучиться.

Важливим результатом оволодіння дитиною практичною, ігровою і художньою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу.

Водночас вивчення стану означеної проблеми засвідчило однобічний підхід до лексичного розвитку дошкільників, що обмежується ситуацією організованого навчання і недостатнім використанням набутих умінь в інших видах діяльності (ігровій, театралізованій, комунікативній тощо).

Нерозробленість проблеми збагачення словника дошкільників у театральній-ігровій діяльності не дозволяє максимально повно й успішно вирішувати це завдання. Разом із тим театральній-ігрова діяльність має величезний потенціал для розвитку словника дошкільнят, оскільки виступає в трьох аспектах: як гра, праця та видовище. Так, під час гри відбувається засвоєння нових слів; у праці активізується словник дошкільнят; під час видовища словник дітей збагачується образною емоційно-забарвленою лексикою.

У межах дослідження було науково обгрунтовано поняття "слово", "лексика", "лексичне значення слова", "театральній-ігрова діяльність".

Слово - найважливіша одиниця мови, яка позначає і явища дійсності та психічного життя людини, і однаково розуміється колективом людей, які розмовляють однією мовою й історично пов'язані між собою (Р.О.Будагов); граничний складник речення, здатний безпосередньо співвідноситися з предметом думки (О.С.Ахманова); мінімальна одиниця мовлення; комплекс звуків або один звук, якому притаманне певне, закріплене мовною практикою суспільства значення та функціонує як деяке самостійне ціле (Н.Гольцова). Слово має зовнішню форму - звукову болоцьку, звук або комплекс звуків, оформлених за законами даної мови.

Лексика, тобто словниковий склад мови, сукупність слів, що позначають різні предмети та явища. Лексика склалась у процесі її тривалого історичного розвитку і становить продукт багатьох епох. Формування та розвиток її тісно пов'язані з історією українського народу.

Окрім зовнішньої форми, слово повинно мати внутрішній зміст, тобто лексичне значення. Лексичне значення слова - це співвіднесеність слова з певним поняттям; закріплена у свідомості промовців співвіднесеність звукового комплексу мовної одиниці з тим або іншим явищем дійсності; та частина семантичного складу слова, яка у протилежність граматичному значенню цілих класів і категорій слів властива лише даній лексичній одиниці.

Музично-сценічні твори для дітей при впровадженні в музично-педагогічну практику стають могутнім стимулом ефективного всебічного розвитку дитини: розвивається досвід сприйняття, глядацька і слухацька культура, підвищується виконавська майстерність.

Стратегію творчого розвитку дошкільників у процесі освоєння музично-сценічних творів визначають ідеї організаційно-діяльничої гри, які реалізуються через взаємодію розроблених у дослідженні принципів: комплексності, що дозволяє включати дітей у різні види діяльності і забезпечує багатогранність їх розвитку; захопленості, що стимулює імпровізаційний характер діяльності і спонукає дитину до активної творчої діяльності; продуктивності, спрямованої на створення кінцевого результату - твору і постановку музично-сценічного твору.

Методи "вокально-пластичної інтонації", "музично-пластичної імпровізації", а також "музично-сценічного втілення", обумовлені динамікою розвитку імпровізаційної діяльності дитини при створенні музично-сценічних творів і засновані на різних видах ігор-імпровізацій, сприяють гармонізації творчої діяльності дошкільників як процесу і

результату; встановлюють унікальний творчий діалог між композитором-дитиною і професійним композитором; розширюють життєвий і художній досвід дітей в опорі на паралельно освоювані музичні твори.

У процесі освоєння і створення музично-сценічних творів підвищується рівень активності дітей: зростає гнучкість у творчих виявах, у свободі переключення з одного виду діяльності на інший, що дозволяє більш активно брати участь у колективному творчому процесі; заглиблюється розробленість творчих ідей, виражається в індивідуалізації створюваних образів і логіці їх взаємодії один із одним; збільшується число дітей, що створюють цікаві оригінальні версії. Дитина набуває досвіду міжособистісного спілкування, вміння працювати і взаємодіяти в колективі, виконуючи різні соціальні ролі; у неї формуються цінні особистісні якості: воля, впевненість у собі, підвищується самооцінка.

Театрально-ігрова діяльність є важливим та ефективним засобом розвитку мовлення дітей, оскільки вона сприяє розвитку красивого, образного літературного мовлення, що дозволяє дитині самостійно будувати зв'язне висловлювання, забезпечує усвідомлення змісту, ідеї художнього твору через сприймання театральної вистави. У межах нашого дослідження театрально-ігрова діяльність використовувалася як засіб лексичного розвитку дошкільників.

З метою виявлення рівня лексичного розвитку дітей трьох - п'яти років нами було виділено низку критеріїв та показників лексичного розвитку дошкільників трьох - п'яти років: мовленнєвий, театральный, комунікативний. Мовленнєвий критерій характеризується багатством словника, розумінням театральної термінології, інтонаційною забарвленістю та виразністю мовлення. Театральний критерій включає інтерес до театралізованої діяльності; вміння створювати яскраві образи головних персонажів; вміння передавати своєрідність персонажів за допомогою мовних засобів виразності; артистичність. Комунікативний критерій визначається вмінням будувати взаємовідносини з однолітками в ігровій діяльності; вмінням запросити однолітків до гри.

Насьогодні в дошкільних закладах чітко простежуються дві суперечливі тенденції щодо способів організації театралізованої діяльності. Згідно першої тенденції (навчання), театралізовані ігри застосовуються переважно як "видовище" на святах. Прагнення добитися високих результатів примушує педагогів заучувати з дітьми не тільки тексти, але й інтонації та рухи в ході не виправдано великого числа індивідуальних і колективних репетицій. Дитину навчають бути "хорошим артистом". І, як результат, видовище відбулося, вистава сподобався глядачам. Проте освоєні у такий спосіб уміння не переносяться дітьми у вільну ігрову діяльність, оскільки така підготовка до вистави і вона сама не зовсім схожі на гру.

Другу тенденцію щодо організації театралізованої гри можна назвати невтручанням дорослого, яке на практиці часто переростає в повну відсутність уваги з його боку до цього виду ігрової діяльності: діти надані самим собі, а вихователь тільки готує атрибути для "театру". З групи в групу дитину супроводжує однотипний набір шапочок-масок, елементів костюмів, фігурок героїв. Молодших дошкільників це привертає, перш за все, через можливість переодягнутися, а отже - змінитися, а старшого дошкільника це вже не задовольняє, оскільки не відповідає його пізнавальним інтересам, рівню розвитку психічних процесів, збільшеним можливостям самореалізації в творчій діяльності. Наслідком чого є майже повна відсутність театралізування в ігровому досвіді дітей 5 - 7 років за наявності у них інтересу до цієї діяльності і потреби в ній.

Суперечність між розвивальним потенціалом театралізованої гри та його недостатнім використанням у дошкільній установі може бути вирішена тільки за умови розробки науково обґрунтованої і практико-орієнтованої системи роботи. Щоб зрозуміти її, необхідно, перш за все, розкрити основні теоретичні ідеї, що лежать в основі концепції розвитку театралізованої гри, і визначитися з ключовими поняттями.

З-поміж педагогічних умов збагачення словника дошкільників трьох-п'яти років у театрально-ігровій діяльності можна виділити такі:

- створення наочно-ігрового середовища;
- добір спеціальних текстів, що лежать в основі театралізованих ігор;
- включення в гру емоційно-експресивних, наочно-дійових і мовних засобів взаємодії в процесі театралізації;
- дуалістичного підходу: поєднання і синтезу театрально-ігрової діяльності з навчанням.
- комплексне розв'язання завдань лексичного розвитку дошкільників у театрально-ігровій діяльності;
- інтеграцію різних видів дитячої художньої діяльності.

У ході дослідження було розроблено й експериментально перевірено методику збагачення словника дошкільників трьох-п'яти років у театрально-ігровій діяльності, яка обіймала три взаємопов'язаних етапи: етап вправлення (для дітей четвертого року життя), діяльнісний етап (для дітей п'ятого року життя), етап самостійної творчості (для дітей шостого року життя) та здійснювалася за двома ключовими напрямками: ігровим та театральним.

Ефективність запропонованої методики підтверджується результати експериментальної роботи (див. таблицю 1).

Динаміка результатів експериментального дослідження

Рівень	3 роки		4 роки		5 років	
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
Експериментальні групи						
достатній	-	12%	4%	20%	4%	24%
середній	12%	34%	16%	44%	22%	48%
задовільний	20%	38%	22%	28%	32%	24%
низький	68%	16%	58%	8%	42%	4%
Контрольні групи						
достатній	-	2%	6%	8%	2%	6%
середній	10%	14%	14%	18%	24%	30%
задовільний	22%	24%	20%	20%	34%	32%
низький	68%	60%	60%	54%	40%	32%

Як видно з таблиці в експериментальних групах спостерігається значний перерозподіл щодо рівнів лексичного розвитку дошкільників. Так, в експериментальній групі (3 роки) при констатувальному обстеженні достатнього рівня не виявлено взагалі, тоді як під час контролю до означеного рівня піднялося 12% дітей молодшого дошкільного віку. Кількість дітей, у яких було виявлено при контрольному обстеженні середній рівень збільшилася до 34% (було 12%). Суттєво зросла і кількість дітей, у яких було виявлено задовільний рівень, з 20% при констатації до 38% - під час контролю. Щодо низького рівня, то в трирічних дітей експериментальної музики він значно знизився: з 68% при констатувальному обстеженні до 16% при контрольному обстеженні.

У чотирирічних дошкільників експериментальної групи також відбувся значний перерозподіл щодо рівнів лексичного розвитку. Так, на початку експерименту достатній рівень продемонстрували 4% дітей середнього дошкільного віку, тоді як при контрольному обстеженні означений рівень уже збільшився до 20%. Зростання спостерігалось й на середньому та задовільному рівнях: відповідно з 16% до 44% та з 22% до 28%. Як і в молодших дошкільників у дітей середнього дошкільного віку низький рівень значно знизився з 58% при констатації до 8% - при контролі.

Кількість дітей п'яти років, у яких було виявлено достатній рівень, збільшилася з 4% при констатації до 24% при контрольному обстеженні. Суттєво збільшилася й кількість респондентів із середнім рівнем лексичного розвитку: з 22% при констатувальному обстеженні до 48% при контролі. Щодо задовільного та низького рівнів, то кількість респондентів, у яких було виявлено означені рівні, суттєво знизилася, відповідно з 32% до 24% (задовільний рівень) та з 42% до 4% (низький рівень). Отже, як можна побачити з таблиці, з віком темпи позитивного перерозподілу дітей за рівнями лексичного розвитку значно збільшуються.

У контрольній групі відбулись незначні позитивні зміни. Так, у трьохрічних дітей при констатувальному обстеженні достатнього рівня взагалі не виявлено, тоді як при контролі на означеному рівні перебувало 2% дітей молодшого дошкільного віку. Дещо зросла і кількість респондентів, які продемонстрували середній та задовільний рівні, відповідно з 10% до 14% (середній рівень), та з 22% до 24% (задовільний рівень). Дещо зменшилася кількість молодших дошкільників, у яких було виявлено низький рівень лексичного розвитку: з 68% при констатації до 60% при контрольному обстеженні.

У дітей чотирьох років достатній рівень лексичного розвитку зріс з 6% при констатації до 8% при контролі; середній - з 14% при констатувальному обстеженні до 18% при контрольному обстеженні. Кількість респондентів із задовільним рівнем залишилася незмінною - 20%. Дещо знизилася кількість дітей середнього дошкільного віку: з 60% при констатації до 54% при контролі.

Кількість дітей п'яти років контрольного класу з достатнім рівнем збільшилася з 2% при констатації до 6% при контрольному обстеженні. Дещо зросла кількість старших дошкільників, які обіймали середній рівень: з 24% до навчання до 30% після нього. Кількість старших дошкільників, які перебували на задовільному (з 34% при констатації до 32% під час контрольного обстеження) та низькому (з 40% до навчання до 32% після нього) рівнях.

Висновки. Одним із засобів збагачення словника дітей трьох-п'яти років є театральна-ігрова діяльність, що дозволяє комплексно розв'язувати різні мовленнєві завдання, зокрема лексичного розвитку.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці технології лексичного розвитку дітей у різних видах діяльності протягом дошкільного дитинства.

Список використаних джерел

1. Воронова В. Я. Творческие игры старших дошкольников. - М., 1981.
2. Жуковская Р.И. Игра и ее педагогическое значение. - М.: Педагогика, 1975. - С.112.
3. Жуковская Р.И. Творческие игры в детском саду. - М., 1960. - 240с.
4. Маркова Т.А. Творческие игры дошкольников по сюжетам детских книг советских писателей: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01. - М., 1950. - 248 с.
5. Менджерицкая Д.В. Воспитателю о детской игре. Пособие для воспитателя детского сада / Под ред. Т.А.Марковой. - М.: Просвещение, 1982.

Анісімова Людмила Сергіївна.

РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР ЯК ЗАСІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми та її актуальність. Тенденція удосконалення навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах пов'язана з необхідністю модернізації науково-методичної роботи, її вдосконалення на інноваційній основі та підготовки до неї на етапі професійної освіти. Йдеться насамперед про залучення студентів та вже педагогів-практиків до творчої діяльності, дослідно-експериментальної роботи, а також про формування у них нових підходів до організації науково-методичної роботи, нового розуміння педагогічної творчості. Дослідно-експериментальну діяльність педагога сьогодні необхідно розглядати як форму педагогічної творчості з одного боку, і як умову позитивного розвитку навчально-виховної системи - з другого. У цьому ракурсі процес модернізації науково-методичної роботи та етапу підготовки до неї у всій, що окреслився в роки оновлення освіти та розбудови української національної школи, має стійку позитивну тенденцію.

Питання модернізації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами навчальних закладів зазначені в низці документів, а саме: у положеннях програми "Вчитель", у наказі МОН України №72 про затвердження "Положення про районний (міський) методичний кабінет", у наказі МОН України №385 про затвердження "Положення про методичний кабінет середнього закладу освіти", у наказі Міністерства освіти і науки України № 522 про затвердження "Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності", що розроблені відповідно до законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", а також у рекомендаціях МОН України щодо організації методичної роботи з педагогічними кадрами в системі післядипломної педагогічної освіти.

На сьогодні велику роль в реалізації сучасних засобів організації взаємодії зі студентами та педагогами з питань науково-методичних питань відіграють комп'ютерні технології. В той самий час питання використання ресурсних центрів, електронних ресурсів, та ресурсів мережі Internet як засобів науково-методичної роботи у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів розкриті недостатньо.

Аналіз сучасних досліджень з проблеми. Питання організації та реалізації науково-методичної роботи з педагогами-практиками та студентами педагогічних спеціальностей розкриті у роботах провідних українських і зарубіжних вчених, присвячені питанням організації науково-методичної роботи вчителя в сучасних умовах школи (М.Дробнохід, А.Єрмола, І.Жерносек, Ю.Конаржевський, С.Крисюк, В.Лизинський, О.Моїсєєв, О.Сидоренко, Т.Шамова).

Психолого-педагогічні аспекти використання інформаційних технологій у навчальному процесі досліджували В.Беспалько, Л.Білоусова, П.Гальперін, Б.Гершунський, М.Жалдак, Ю.Машбиць, В.Монахов, І.Підласий, А.Прокопенко, С.Раков, Г.Селевко, Н.Талізїна. Вплив інформаційних технологій на розвиток розумової діяльності учнів та студентів, розкриття їхнього інтелектуального потенціалу розглядали Н.Апатова, А.Верлань, М.Головань, О.Довгялло, А.Єршов, М.Кларін, Ю.Рамський, І.Роберт. умови впровадження комп'ютерних технологій у процесі підготовки вчителів у вузів в дослідженнях Р.Гуревич, В.Дем'яненко, М.Желдак, Н.Морзе, Ю.Рамського, М.Овчинніковсі).

Враховуючи актуальність питань використання комп'ютерних технологій у вузівській підготовці, мета даної статті полягає у визначенні специфіки організації та здійснення діяльності ресурсного центру як засобу підготовки майбутніх вчителів початкових класів до науково-методичної роботи, тобто формування комплексу вмінь, необхідних вчителю для науково-пошукової діяльності.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку української освіти можна виділити два основних підходи до виявлення сутності науково-методичної роботи: управлінський, за умов якого вона розглядається як складова організаційної структури управління освітнім процесом (С.Батишев, Ю.Гільбух, М.Дробнохід, Ю.Конаржевський, О.Моїсєєв, М.Поташник, Т.Шамова), і професійно-освітній, в якому вона визначається як структурна